

10. Obec a zákony slouží mravnému životu, jenž je cílem života v obci

Když jsme tedy s dostatek v obryse promluvili o tom a o ctnostech, také o přátelství a o rozkoši, smíme mysliti, že naše předsevzetí dospělo konce? Či v oblasti praktického jednání, jak jsme řekli, není cílem jednotlivosti pozorovati a poznati, nýbrž spíše je konati? A tak ani při ctnosti nevystačíme s pouhým věděním, nýbrž musíme se pokusiti o to, abychom ji měli a jí užívali, anebo je-li možno státi se dobrým jinak, tedy o toto. Kdyby tedy úvahy postačily, aby učinily lidi ctnostnými, právem by se jim podle Theognida dostalo mnoha skvělých odměn, i bylo by třeba si je opatřiti; takto se však zdá, že dovedou nadchnouti a pobídnouti ušlechtilé mladíky a povaze šlechetné a opravdu krásy milovné všípiti zájem pro ctnost, ale že obecného množství nedovedou nadchnouti pro mravní dokonalost; neboť toto jest takové, že neumí poslouchati *ostychu*, nýbrž bázně, a že se nedovede zdržovati špatnosti pro její hanebnost, nýbrž pro tresty; žije totiž své vášni, i honí se jen za svými požitky a za prostředky k jejich dosažení a vyhýbá se opačným věcem nelibým, a nedovede ani pochopiti, co jest krásné a opravdu slastné, poněvadž toho nikdy neokusilo.

A tak které poučení by mohlo takové lidi obrátiti? Vždyť jest nemožno, nebo alespoň velmi těžko, pouhým slovem změnit to, co jest v jejich povaze odedávna zakořeněno. Snad tedy musíme býti rádi, docílíme-li alespoň účasti na ctnosti, i když užíváme všech prostředků, kterých podle obecného mínění jest potřebí k vytvoření dobré povahy.

Podle mínění jedněch pak se stáváme dobrými přirozenou *vlohou*, podle druhých *zvykem* a podle třetích *učením*. Přirozená vloha ovšem není v naší moci, nýbrž z jakéhosi božského původu se jí dostává lidem opravdu šťastným; řeč a poučení však nijak nemá na všechny dostatečného vlivu, nýbrž *jako půdu, která má živiti símě, jest potřebí napřed zvykem zpracovati duši posluchačovu, aby se správně radoval a správně nenáviděl*. Neboť ten, kdo žije své vášni, neuposlechne varovné řeči, ba ani jí nechápe; jak možno pak řeči změnit smýšlení takového člověka?

Vůbec můžeme říci, že vášně neustoupí poučení, nýbrž jen donucení. Musí tu tedy již býti povaha ctnosti jaksi příbuzná, která miluje to, co jest krásné, a nenávidí to, co jest ošklivé.

Nesnadno se však dostane správného vedení od mládí tomu, kdo nevyrostá *pod vládou takových zákonů*; neboť žítí uměřeně a zdržlivě jest přemnohým nepřijemné, zvláště lidem mladým. Proto jejich *výchova a zaměstnání* musí býti uspořádány zákony; potom jim to nebude nepřijemné, poněvadž se to stane zvykem.

Ale nestačí snad, aby se správné výchovy a péče dostalo jen lidem, dokud jsou mladí, nýbrž i když se stanou muži, jest potřebí pečovati o jejich snahy a zvyky a pro to potřebujeme zákonů, a vůbec tedy pro celý život; neboť množství se podrobí spíše nucení než poučení a spíše trestu než krásnu.